

דרוש

פרשת בהעלתך, תשע"ח, מספר 1271

דרך רחוקה: פטור ולא אונס איתמר ורהפטיג

הקרבת הקורבן, שהוא מרחק של 6 שעות הליכה ברגל. במקרה כזה הוא לא יספיק להגיע לעזרה שבבית המקדש בזמן שחיטת הפסח, שהוא מחצות היום עד הערב (ולפי הרמב"ם, הזמן הקובע הוא זמן התחלת השחיטה). לפי ר' אליעזר, אפילו נמצא הוא חוץ לעזרה, כבר רשאי הוא לראות עצמו כעומד בדרך רחוקה.

במה שונה הוא מאונס? ראשית, לפי ר' אליעזר ודאי אינו אונס, שכן יכול היה להיכנס לעזרה ולהתחייב בקורבן. אף לפי ר' עקיבא מבואר בגמרא (פסחים צד ע"א), שאף שיכול היה להגיע בעגלה, אבל לא ברגל, הוא במצב של "דרך רחוקה".

שנית, הרמב"ם פוסק כדעת רבי, שפסח שני (בי"ד באייר) הוא רגל בפני עצמו, למי שלא הקריב בראשון. ולכן אף שהיה אונס בראשון, אם לא הקריב בשני במזיד, חייב כרת. אבל מי שהיה בראשון בדרך רחוקה, אף אם יזיד בשני, כלומר לא יביא קורבן בפסח שני, אין לו דין כרת "שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת" (הלכות קרבן פסח פ"ה, ב).

שלישית, אפשר להקריב על חולה או אסיר וכיוצ"ב אונס אחר, אם יצליח להגיע ולאכול בערב, כלומר בליל ט"ו בניסן. אבל אין מקריבים על מי שהיה בדרך רחוקה, אף שיכול להגיע בערב (רמב"ם שם, הלכה ג).

נמצא כי "דרך רחוקה" הוא מצב של פטור, ולא מצב של אונס.

האם מותר מלכתחילה לצאת ממקום החיוב כדי לא להתחייב? הרבי מלובביץ הציע למי שיכול, לצאת מתחום ירושלים וסביבותיה עד 15 מיל בערב פסח ראשון ובערב פסח שני, כדי לא להיכנס למצב של חיוב שאינו יכול לקיימו משום אונס.¹ אומנם הרבי מלובביץ דיבר במצב של אונס, כאשר בימינו אין אפשרות ריאלית להקריב, ואולי יטען הטוען כי אינו אונס גמור,² לכן עדיף הפטור של דרך

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדַרְךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֹה'. בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרִבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִזְרִים יֵאָכְלֶהוּ (במ' ט:י-יא).

כל הפרשה תמוהה. וכי אפשר לתקן מה שלא נעשה בזמנו הקבוע? מי שלא קידש בשבת, היכול הוא לתקן ביום אחר? ומי שלא חגג בסוכות, וכי יוכל לבנות סוכה לאחר שעבר זמן מצוותה? גם בקורבנות ראייה ברגלים, מצאנו דין תשלומין במשך החג, אך לא אחריו. מדוע כאן הטמא מקבל הזדמנות נוספת? ואם תאמר שדין מיוחד הוא בטומאה, שהוא כעין "מום זמני", ובייחוד כאן שההתעוררות באה מהטמאים עצמם, מה נענה על פטור "דרך רחוקה"? ובכלל, פתח הכתוב בטמאים ועונה על טמאים, ומניין צצה כאן קטגוריה חדשה של "דרך רחוקה"?

צריך לומר כי למצווה זו, מצוות הפסח, חשיבות מיוחדת, כעין כניסה לברית, ויש בה דמיון למצוות מילה. בשתייהן העובר חייב כרת, ולכן התורה נותנת אפשרות לתקן. ואולי, מאחר שהתשובה לשואלים מתייחסת לסוג של אונס (=טומאה), התורה מוסיפה סוג נוסף של אונס: דרך רחוקה. אך לא היא. שונה דין "דרך רחוקה" מסתם אונס של חולה וכדומה.

פטור ולא אונס

נבאר תחילה מהי "דרך רחוקה". בביאור המרחק נחלקו תנאים, כמובא במשנה בפסחים צג ע"ב:

איזו היא דרך רחוקה? מן המודיעים ולחוץ, וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: מאיסקופת העזרה ולחוץ. אמר ליה רבי יוסי: לפיכך נקוד על ה', לומר לא מפני שרחוק ודאי, אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ...

הגמרא מבארת שם, שלפי ר' עקיבא הכוונה לאדם שנמצא בחצות יום י"ד בניסן, ברדיוס של 15 מיל (מן העיר מודיעים וחוצה), ממקום

¹ ראו שלחן מנחם חלק ב, אות רנג; לקוטי שיחות יב, עמ' 220.

² חידוש זה בנוי על כמה הנחות מוקדמות: (א) יש אומרים שגם בימינו יש חיוב להקריב, אלא שאנו אנוסים מסיבות הלכתיות ומדיניות שונות, ואין כאן המקום לפרט; (ב) אומנם אם

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גימלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.

להוכחת המשנה, הדורשת את הנקודה שעל המילה "רחוקה".

מדוע עשו כן? אולי לא ראו עצמם ראויים, במיוחד אחרי חטא המרגלים, ואולי כי לא נשבה להם רוח צפונית ולא רצו להסתכן. וזו היא גנותם, שלא התאמצו, ולא ניסו להתפלל שתבוא להם רוח צפונית.

על כל פנים, משה לא רצה לכפות עליהם את הקרבת הקורבן, שכן נאחזו בפטור של "דרך רחוקה".

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון.

עורך: פרופ' יוסף עופר

עורכת לשון: רחל הכהן שיף

רחוקה. אבל במצב רגיל לא יעלה על הדעת שאדם יברח מאפשרות קיום המצווה, ויצא לדרך רחוקה. וכך מצינו בעניין טומאה, שמעכבת אותו מלהקריב את קורבן הפסח, אבל הרמב"ם פוסק שעליו לטבול לטהרתו, כדי שיוכל לאכול בערב, ואם לא עשה כן, הרי הוא בגדר מזיד (שם ה, ד). באשר ל"דרך רחוקה", הרמב"ם שותק. בגמרא (פסחים צד ע"ב) מבואר כי לדעת ר' אליעזר במשנה, אין לוחצים עליו שייכנס לעזרה, ואם לא נכנס אינו חייב כרת. אפשר שהוא הדין גם לר' עקיבא. כלומר, ייתכן שאף שאסור במצב רגיל לצאת לדרך רחוקה, אם עשה כן לא יהא חייב כרת.

על כל פנים מתקבל, כי הימצאות בדרך רחוקה היא פטור לגיטימי בערב פסח ראשון ושני.

גנותן של ישראל

לאור האמור ניתן להסביר קושי של הרמב"ן. הספרי (בהעלתך טז), מוצא רמז בכתוב כי בגנותן של ישראל הכתוב מדבר, שלא הקריבו במדבר רק בשנה הראשונה. מהי גנותם? הרמב"ן אומר (במ' ט:א):³

ויתכן שהגנות הזה הוא קלקלתם בענין המרגלים, שממנה נתנדו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולא מלו, ולפיכך נאסרו בכל הקדשים. או שתהיה הברייתא הזו כדברי האומר (מכילתא בא:טו) אין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו, והיו רשאים לעשותו ונתעצלו ולא עשו אותו, והוא גנות גדול. אבל הראשון הוא יותר נכון בעיני, כי היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת.

התירוץ הראשון מובן: הם גרמו לכך שלא נשבה רוח צפונית ולא יכלו למול. אבל בתירוץ השני הוא מתקשה, וכי משום עצלות לא הקריבו?

לפי המבואר ייתכן לומר, כי נפטרו מגדר "דרך רחוקה". לפי ר' אליעזר לא נכנסו לעזרה, ובכך נפטרו. אומנם לפי ר' עקיבא קשה לומר שכל מחנה ישראל יצאו ממקומם אל מחוץ למחנה, אבל אפשר לומר כי במדבר ר' עקיבא מודה לר' אליעזר, שכן לא הייתה דרך רחוקה מחוץ למחנה. בכך גם מובן מה עונה ר' עקיבא

רוב הציבור לא הקריב בראשון מסיבה הלכתית, פטור הוא מפסח שני, אבל אם לא הקריבו מסיבת אונס מציאותי, לא נפטרים מפסח שני; (ג) פטור "דרך רחוקה" נוהג גם בפסח שני. הרב זווין התווכח עם הרבי מלובביץ, ולבסוף חזר בו הרבי מלובביץ, וכנראה הכיר בכך כי בימינו אנו במצב של אונס גמור.

³ הרמב"ן עצמו סבור כי מראש לא נצטוו ישראל להקריב פסח כי אם בשנה ראשונה, כי עקרונית זוהי מצווה שנוהגת בארץ.